
Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

Eugène Ionesco'nun İki Farklı Son Perdeli Oyununun Çevirilerinin İncelenmesi: “Amédée ya da Ondan Nasıl Kurtulmalı”

Onur ÖZCAN

*Hacettepe Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu
onurozcans@hotmail.com*

ÖZET

Yazınsal çevirinin sorunları üzerine günümüzde çok sayıda araştırma yapılmış olsa da, bu, tiyatro çevirisi için geçerli değildir. Bu alandaki çalışmaların ve eleştirilerin azlığından dolayı, tiyatro çevirilerinde halen üzerinde durulacak bir çok sorun mevcuttur. Tiyatro metninin seyirci karşısına çıkacak bir sahne metni olarak çevrilmemesinin yanı sıra, hedef topluma farklı sözcüklerin ve kültürel ifadelerin aktarımının ikinci planda kalması karşımıza çıkan sorunlardandır. Bu duruma farklı bir bakış açısı getirmek amacıyla, XX. yüzyıla yeni bir tiyatro akımıyla damgasını vuran, trajikomik bir düzlemde ölüm, yalnızlık ve iletişimsizlik gibi konuları ele alan uyumsuz tiyatronun öncülerinden Eugène Ionesco'nun “Amédée Ya Da Ondan Nasıl Kurtulmalı” oyununu seçtik. Çünkü, Ionesco yazdığı tiyatro metinlerinin sadece diyaloglardan oluşmadığını aynı zamanda sahne düzeni ve görsel unsurların da ön planda olduğunu belirttiğinden, söz konusu oyun için iki farklı son yazmıştır. Çalışmamızda, oyunun üçüncü perdesinin farklı yıllarda ve farklı çevirmenler tarafından Türkçe'ye ve İngilizce'ye çevirileri üzerine çeviri incelemesi yaparak tiyatro çevirisi alanına katkı sağlamayı amaçlamaktayız.

Anahtar Sözcükler: Yazın Çevirisi, Tiyatro Çevirisi, Amédée, Ionesco.

The Analysis of Translations of Eugène Ionesco's Theatre Play Which Has Two Different Ends: "Amédée or How To Get Rid of It"

ABSTRACT

Although there are many researches on the problems of literary translation today, the same thing is not valid for theatre translation. Due to limited number of studies and criticisms in this area, there are many issues to be considered in theatre translation. That the theatre texts are not translated as texts to be staged in front of an audience and that the different words and cultural expressions to be translated into the target society are of secondary importance are problems faced. In order to bring a different perspective to this issue, we chose Eugène Ionesco's "Amédée or How To Get Rid of It" play which is about death, loneliness and lack of communication on a tragicomic platform, which marked its label on the XX. Century with a new theatre trend. Because Ionesco highlights that his plays do not include just dialogues but stage set and visual elements, he wrote two different ends for his play. We aim to contribute to the area of theatre translation by analyzing the Turkish and English translations of the third stage of the play translated in different years and by different translators.

Key Words: Literary Translation, Theatre Translation, Amédée, Ionesco.

GİRİŞ

Türkiye’de yakın tarihte başlayan çeviribilim çalışmaları, yazın çevirisi üzerine yoğunlaşmıştır. Yazın çevirisinde roman ve şiirin çokça ele alınmasıyla, tiyatro ve öykü, hem çeviri incelemesi hem de çeviri eleştiri bakımından ikinci planda kalmıştır. Çalışmamızın ana konusu olan tiyatro çevirisi incelemesi, ülkemizde olduğu gibi dünyada da pek rağbet görmemektedir. Halbuki, Aristoteles’ten bu yana yazılan tüm tiyatro oyunlarının metinleri farklı dillere çevrilmiştir. Çevirmenler, tarihte olduğu gibi günümüzde de oyun metnini farklı diller ve kültürlerle buluşturup iletişime geçmesini sağlamaktadırlar. Yazının diğer alanlarından ziyade, tiyatro metninin sahnelecek olması, çeviri eyleminin daha özenli olmasını gerektirmektedir. Antonin Artaud’nun belirttiği gibi: “Yazılı ve sözlü oyundan daha çok, tiyatro, sahnelemedir” (1964:60). Aynı şekilde Déprats, sahne dilinin çevirisine ilişkin şu açıklamayı yapıyor: “Tiyatro çevirisi, dilbilimsel işleminden daha çok oyunu yeniden yazma işlemidir. Kaynak dil ve hedef dil arasında üçüncü bir dil ortaya çıkar: sahne ve oyun dili” (Déprats, 2002:CIII). Tiyatro çalışmaları alanında söz sahibi olan Patrice Pavis ise, tiyatro çevirisinin, özellikle sahnelenebilme açısından iki gerçeğinden

bahseder: “1.Tiyatroda çeviri, oyuncuların bedenlerinden ve seyircilerin kulaklarından geçer. 2.Yalnızca dilsel bir metni bir diğerine çevirmekle kalınmaz, sahne sayesinde türdeş olmayan uzamla ve zamanla birbirlerinden ayrılmış sözcüleme durumları ve kültürler birbirleriyle karşı karşıya getirilir ve birbirleriyle iletişim içine konur” (1999:153-154). Berrin Aksoy ise, şu ifadeyle tiyatro metni çevirisinin diğer yazın çevirilerinden farklı olduğunu belirtir: “Tiyatro metinleri çevirmeni, yazın çevirisinin diğer türlerinden farklı bir sorunla karşılaşır. Tiyatro metinleri, yalnızca okunan bir metin değil, dilin ve sözün dışında başka unsurların da işe karıştığı sahnelenecek olan bir metindir” (2002:150). Bu düşüncelerden yola çıkarak, tiyatro çevirisinin ne denli titizlikle yapılması gerektiğini anlamaktayız. Bunu yaparken, özellikle belirli dönemlere mâl olmuş tiyatro yazarlarının eserleri birçok farklı yazınsal, düşünsel ve toplumsal düşünceler barındırmaktadır. Kimi zaman bir diyalogda, kimi zaman bir dekorda veya jest-mimiklerde gizlidir, bunlar. Eğer, bir oyun çevrilirken bunlar atlanılır, bir şekilde hedef dilde ve kültürde yansıtılmazsa, yazarın oyununun estetikliği ve içeriksel bütünlüğü yitirilmiş olur. Diğer tüm yazın türlerinin çevirilerinde olduğu gibi, tiyatro çevirmeni ele alacağı oyunla ilgili yazınsal ön hazırlığı olması gerekmektedir. Dolayısıyla bu ön hazırlık, çeviri işlemi esnasında estetik ve edebi kaybı en an aza indirip, hedef dilde ve kültürde oyunun yazarının istediği şekilde sahnelenmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, çevrilmiş bir eserden başka bir dile çeviri söz konusu ise, tiyatro çevirmeni orijinal metne ve kültüre kesinlikle hakim olmalı ya da uzmanlarına danışmalıdır. Aksi takdirde, yazarın oyuna yüklediği anlatımsal özelliklerin ve estetik boyutların gerçeğinden çok uzak bir şekilde ortaya çıkmasına neden olur. Çalışma konumuzdaki oyunun yazarı Eugène Ionesco, diyaloglar, monologlar ve tekrarlamalar yoluyla oyunlarında kullandığı dil ile oynar. Ancak bu diyalogların istenilen şekilde etki yaratabilmesi için sahnelenme işlemi de bir o kadar önemlidir. O yüzden tiyatro metinlerinin sadece diyaloglardan oluşmadığını aynı zamanda sahne düzeni ve görsel unsurların da ön planda olduğunu sıklıkla dile getirir ve bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade eder: “Tiyatro da her şey dildir: kelimeler, jestler, nesnelere, olayın kendisi. Çünkü her şey anlatmaya, açıklamaya yarar” (1966:194). Bu durum, elbette bütün tiyatro çevirileri için geçerlidir. Ancak, Ionesco'nun oyunlarında daha da ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla, Ionesco oyunlarının çevirmenleri, tiyatro metninin çevirisinin sıradan bir çeviri olmadığını, farklı kültürde ve dilde sahnelenecek bir oyun olduğunu düşünmek zorundadırlar.

YÖNTEM

Eugène Ionesco, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sıkça söz edilen bir yazardır. Oyunlarının hemen hepsi Türkçe’ye çevrilmiş ve sahnelenmiştir. Türkçe’ye en çok çevrilen oyunlarından biri olan “Amédée et comment s’en débarrasser” adlı oyununun iki farklı son perdesini inceleme konusu olarak seçtik. Oyunun son perdesinde, Amédée ve Madeleine çiftini evlerine mahkum eden cesetten kurtulma anı ele alınır. İlk kez 14 Nisan 1954 yılında oynanan oyunun aşağıdaki çevirilerini ele alacağız:

Çeviri 1: 1965 yılında Penguins Books tarafından basılan ve Donald Watson’ın çevirdiği eser: “Amédée Or How To Get Rid Of It”.

Çeviri 2: 1991 yılında Düzlem Yayınları’ndan çıkan ve Gülsevi Mirza’nın çevirdiği eser: “Amédée Ya da Nasıl Başından Atarsın Onu”.

Çeviri 3: 1995 yılında İmge Kitabevi’nin yayınladığı ve Meltem Kıran-Özlem Uzundemir’in çevirdiği eser: “Amédée Ya Da Ondan Nasıl Kurtulmalı”.

Çeviri 4: 1996 yılında Mitos Boyut Yayınları’nın çıkarttığı ve Hasan Anamur’un çevirdiği eser: “Amédée Ya Da Nasıl Kurtulmalı”.

Kaynak metin ise Eugène Ionesco’nun “Amédée et Comment S’en Débarrasser” adlı oyunun son iki perdesidir. İncelememize farklı bir boyut kazandırmak için bir tane de Fransızca’dan İngilizce’ye çevrilmiş eseri çözümlememize ekledik. Söz konusu İngiliz dilindeki çeviri aynı zamanda ele alacağımız Türkçe çevirilerden ikisinin kaynak metni olduğunu düşünmekteyiz. Çeviri metinlerden alınan örnekler karşılaştırılarak tiyatro çevirisinin genel özellikleri çerçevesinde incelenmiş ve çevirmenlerin çevirilerinin çözümlenmesine çalışılmıştır. Bu çözümlemeyle tiyatro çevirisi incelemelerine ve eleştirilerine farklı bir bakış açısı getirilmek istenmiştir.

ÇÖZÜMLEME

Çözümleme sürecinde örnekleme yer alan çevirilerde koşut replikler, diyaloglar ve metinler alınarak, tiyatro çevirisinin genel özellikleri çerçevesinde tablolar halinde çözümleme yapılmıştır.

Tablo 1: Amerikalı Asker, Bar Patronun Sesi ve Ses arasındaki diyalog.

KM	VOIX DU PATRON: Pas d'ivrognes, ici! Sors! ... LE SOLDAT AMÉRICAN: No! No! (Coups à la porte) No... I not drunk ... LA VOIX : Quelle Mado? LE SOLDAT AMÉRICAN: What ? LA VOIX, avec l'accent français : Which Mado? LE SOLDAT AMÉRICAN: I paid for it... I paid... for... Mado ! (En mauvais français): J'ai payé...pour...Mado ! LA VOIX: Mado est une belle fille bien élevée. Elle ne va jamais avec les ivrognes. Mado...not for drunk men. LE SOLDAT AMÉRICAN : I'm not... I'm not...I want... Je veux Mado! s.320-321
Ç1	VOICE OF THE OWNER OF THE BAR: No drunks here! Get out! SOLDIER ! No! No! (Banging on the door) No... I'm not drunk... VOICE: Which Mado ? SOLDIER: I paid for it... I paid... for...Mado! VOICE: Mado's a nice girl. She never goes with drunks. Mado...not for drunk men. SOLDIER: I'm not...I'm not... I wan'...Iwan' ...Mado! s.92
Ç2	BARIN SAHİBİNİN SESİ: Burada sarhoş istemiyorum! Çık dışarı! ASKER: Hayır!Hayır! (Kapıya hızla vurarak) Hayır... Sarhoş değilim. SES: Hangi Mado ? ASKER: Parasım ödedim... ödedim...buna...Mado! SES: Mado güzel bir kızdır.Sarhoşlarla çıkmaz hiç. Mado...sarhoş bir adama ha. ASKER: Değilim...değilim...istiyorum...ben...istiyorum...Mado! s.112
Ç3	BAR SAHİBİNİN SESİ: Burada sarhoş istemem! Çabuk dışarı, ayyaş Amerikalı! ASKER: Hayır! Hayır! (Kapıya vurarak) Hayır...sarhoş değilim... Açın kapıyı... SES: Hangi Mado? ASKER: Parasım ödedim... Mado'nun parasını...ödedim! SES: Mado iyi kızdır, sarhoşlarla birlikte olmaz. Mado sarhoş erkelere göre değildir. ASKER: Sarhoş değilim ben...Değilim işte...İstiyorum...Ben...Mado'yu istiyorum! s.95
Ç4	BARIN PATRONUNUN SESİ: (Barın içinden) Sarhoşa yer yok burada! Dışarı! AMERİKALI ER: No! No! (Kapıyı yumruklar) No...I'm not drunk... SES: Hangi Mado'yu? AMERİKALI ER: What? SES: (Bozuk bir İngilizce'yle) Which Mado? AMERİKALI ER: I paid for it... I paid... for...Mado! (Bozuk şivesiyle) Ben para verdi... Mado... için! SES: Mado terbiyeli kızdır. Sarhoşlarla çıkmaz. Mado...not for drunk men. AMERİKALI ER: I'm not...I'm not...I want ... Ben Mado istiyor! s.120-121

Diğer tabloların incelemesinde de karşımıza çıkacağı gibi, ciddi bir sahneleme sorunu özellikle, Ç1, Ç2 ve Ç3'te karşımıza çıkmaktadır. Eugène Ionesco iki dünya savaşı sonrasındaki insanlarda oluşan öze ilişkin soruları uyumsuz bir yolla ele alır. Bunda tabii ki savaşın izleri olacaktır. Söz konusu oyunumuzun konusu, Paris'te geçmektedir. İlk perdede tüm dünyanın santral memurluğunu üstlenen Madeleine bir konuşmasında şu cevapları verir: "Madeleine: Hanımefendi, 1870'den beri halen ...cumhuriyetindeyiz" (1991:272). Madeleine: Hayır bayım, en son savaştan bu yana gaz odaları artık yok" (1991:271). Bu cevaplardan Fransa'da halen Üçüncü

Cumhuriyet'in (1870-1940) yaşandığını, Dördüncü Cumhuriyet'ten (1946-1958) önce Amerikan Ordusu'nun Fransızları işgal altından kurtarmak için Paris'e geldiği dönemde oyunun geçtiğini ileri sürebiliriz. Paris sokaklarında gezen Amerikalı iki er, oyunun iki karakterini oluşturmaktadır. Bu yüzden, çevirilerde İngilizce'nin veya konuşmalarda Amerikan aksanının hakim olması gerekecektir. Ç1, Ç2 ve Ç3'te "le soldat américain" diye belirtilen karakter isminin sadece "asker" diye çevrilmesi, bu çevirilerden oyunu sahnelemek isteyen oyuncuların istemeden "Amerikalı" tarzından uzaklaşmasına neden olacaktır. Ç2 ve Ç3'te, askerlerin konuşmaları olduğu gibi Türkçe'ye aktarılmıştır. Kaynak metinde, Ionesco, parentezlerde "Fransızca aksanıyla, kötü Fransızca telaffuzuyla" gibi açıklamalar vermesine rağmen, Ç1'de, kaynak metinde İngilizce olan yerleri daha farklı bir telaffuz biçimiyle vermemesi, çeviriye ve bu çeviri eserin sahnelenmesinde, estetik kaybı ortaya koymuştur. Ç3 de, "ayyaş Amerikalı" çevirisiyle, çevirmenin uyarılama yaptığını gözlemlemekteyiz. Fransızca'da "yetiştirmek" anlamına da gelen "élever" fiili Ç1'de, "nice girl" diye çevrilmesinin ardından Ç2 ve Ç3'te "güzel-iyi" olarak çevrilmiştir. Bu şekilde çevrilmesi, söz konusu ifadeden sonra gelen cümleyle uyusmamaktadır. Ç4 kaynak metinden doğrudan çevirdiği için genel olarak daha uygun bir çeviri karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Ç4, oyunun sahneleme biçimini düşünerek Amerikalı askerlerin konuşmalarında, İngilizce'ye yer vermeye veya Amerikan aksanını aktarmaya çalışmıştır.

Tablo 2: Patron ve 1.Polis arasındaki diyalog.

KM	LE PATRON, <i>montrant une partie du corps, sur le plateau</i> : C'est un morceau du corps du délit ! LE PREMIER SERGENT DE VILLE, <i>regardant le corps</i> : C'est bien ça le corps du délit ? s.327
Ç1	BAR-OWNER (pointing to a part of the body lying on the stage): That's a piece of the incriminating corpse. FIRST POLICEMAN (looking at the body): Is that really the corpse? s.98
Ç2	BAR-SAHİBİ (<i>vücutun sahne üstündeki bölümüne işaret ederek</i>) Bu suç yüklenilen cesedin bir parçasıdır. BİRİNCİ POLİS (<i>Vücuda bakarak</i>) Ceset gerçekten o mu? s.122
Ç3	BAR SAHİBİ (Yerde duran ceset parçasını göstererek): İşte size kanıt! bir ipucu! BİRİNCİ POLİS (Cesede bakarak): Bu gerçekten ceset mi? s.101
Ç4	PATRON: (<i>Ölünün sahnedeki bölümünü göstererek</i>) işte suç kanıtının bir parçası! 1.POLİS: (<i>Ölüye bakarak</i>) Suç kanıtı bu mu yani şimdi? s.129

Tablo 2'deki tüm çevirilerde "suç aleti veya suç kanıtı" anlamına gelen "le corps du délit" kelimesinin değişik çevirileri dikkat çekmektedir. Ç4, Patron ve 1. Polisin repliklerini hedef dile ve kültüre uygun bir şekilde

çevirmiştir. Ç1, Patron'un repliğini uygun şekilde çevirirken, 1.Polis'in repliğini kaynak metinden uzaklaşarak çevirmiştir. Amédée... oyunu bu ceset üzerine kuruludur. Ionesco tiyatrosu uzmanlarından Marie-Claude Hubert'e göre bu ceset, "aşkın ölümü"nü (1990:124) temsil eder. Amédée karakterine yüklenen bu durum aynı zamanda bir suç veya suçluluk ifadesini yansıtmaktadır. Ç1'deki bu işlem, doğal olarak Ç2 ve Ç3'e de yansımış olup, son perdenin ana teması olan cesedin neyi ifade ettiği sorusunun cevabında, seyircilerde farklı yanılsamalar doğurabilmektedir.

Tablo 3: Mado ve Amerikalı Asker arasındaki bir diyalog.

KM	MADO, <i>minaudant</i> : Si tu m'apprends l'américain, moi je t'apprends le français... MADO, <i>au Soldat américain</i> : Do you speak French ? LE SOLDAT AMÉRICAIN: Parlez-vous anglais?... je parle...français mademoiselle, madame, monsieur!... MADO, <i>au Soldat américain</i> : Vous parlez un peu...beaucoup? LE SOLDAT AMÉRICAIN: Un peu...beaucoup...passionnément! LE SOLDAT AMÉRICAIN: ... Euh...euh...do you speak English? MADO, <i>au Soldat américain</i> : Un peu... January... February... passionnément! s.334
Ç1	MADO (<i>wheedling</i>): If you teach me American, I teach you French... MADO (<i>to the SOLDIER</i>): You speak French? SOLDIER: Parlez-vous anglais?...Je... parle...français. Mademoiselle, Madame, Monsieur. MADO (<i>to the SOLDIER</i>): You speak well French? SOLDIER: Un peu-beaucoup-passionnément. SOLDIER:... Hey, vous parlez bien anglais! MADO (<i>to the SOLDIER</i>): A leetle... you goddam son-of-a bitch. s.106
Ç2	MADO (<i>yaltaklanarak</i>) Bana Amerikanca öğretirsen, sana Fransızca öğretirim... MADO (ASKER'e) Fransızca mı konuşuyorsun? ASKER Parlez-vous anglais?... Je... parle... français. Mademoiselle, Madame, Monsieur. MADO (ASKER'e) İyi Fransızca konuşuyorsun? ASKER Un peu-beaucoup-passionnément. ASKER ... Hey, vous parlez anglais bien! MADO (ASKER'e) A leetle... seni kahrolası it oğlu it! S. 135-136
Ç3	MADO (Kırtarak): Eğer bana İngilizce öğretirsen, ben de sana Fransızca öğretirim... MADO (Askere): Do you speak French? ASKER: Parlez-vous anglais?... je parle... français, Mademoiselle, Madame, Monsieur!... MADO (Askere): iyi Fransızca konuşur musunuz? ASKER: Biraz... un peu... beaucoup... passionnément!... ASKER: ... Hm... hmm... do you speak English? MADO (Askere) : Biraz... January... February... passionnément! S.109
Ç4	MADO: (<i>Cilveli</i>) Sen bana Amerikanca öğretirsen, ben de sana bizim dilimizi öğretirim... MADO: (<i>AMERİKALI ER'e</i>) Do you speak our language? AMERİKALI ER: İngilizce biliyor musunuz?... Ben...var konuşmak...sizin...dil, bayanlar, baylar!... MADO: (<i>AMERİKALI ER'e</i>) Nasıl biliyorsun ? Az mı... Çok mu ? AMERİKALI ER: Biraz...Çok...Deli gibi!... AMERİKALI ER: ... Hmmm... Do you speak english? MADO: (<i>AMERİKALI ER'e</i>) Biraz...January...February...Deli gibi! s.138-139

Tablo 3'te Amerikalı Asker ile Mado'nun konuştıkları dil konusu ele alınarak, cilveli konuşma biçimleri karşılaştırılmıştır. Ionesco, İngilizce öğrenme sürecindeki yaşadıklarını çoğu zaman oyunlarına yansıtır. Amerikan ve İngiliz İngilizcesi olarak ikiye ayrılan bu dil, Mado'nun repliğinde ortaya çıkmıştır. O yüzden Amerikan aksanına vurgu yapmak ve Ionesco'nun bu aksana göndermesinin yansıtılması için, "Amerikanca" diye çevrilmesi daha iyi olacaktır. Bu durum için, Ç1, Ç2 ve Ç4'te daha uygun bir çeviri göze çarpmaktadır. Mado ve Amerikalı Askerin sorulara verdikleri cevaplardan "un peu...beaucoup...passionnément" ifadesi, Fransızca'da "effeuiller la marguerite- papatya yapraklarını koparmak" eyleminde kullanılır. Burada, ikili arasındaki cilveleşmeden kaynaklı bir cevap olmakla birlikte, konuşma bütünlüğüne uyan bir sözcelem söz konusudur. Ç4 dışında, bu sözcelem kaynak dildeki gibi aktarılmıştır. Ç1 başta olmak üzere Ç2 ve Ç3'ün hedef kültüre olduğu gibi aktarması yine bir sahne-seyirci iletişimi engeline neden olacaktır. "Un peu... January... February... passionnément!" ifadesi, anlamsız gibi gelse de, Ionesco tiyatrosunda bu, daima konuşma örgüsüne uygun sözcelemlerle yansıtılır. Bize göre, Ç3 ve Ç4 bu ifadeyi daha uygun olarak çevirmiştir. Ç1 hedef dilin kültüründe daha kolay anlaşılabilir, fakat biraz argo olan "you goddamn son of a bitch" kullanımını tercih etmiştir. Kaynak metni Ç1 olan Ç2'de, "seni kahrolası it oğlu it" diye çevirmiştir. Öyleyse, bir önceki Mado'nun cevabıyla en azından kafiyeli olarak değişime gidilseydi, Ç1 ve Ç2'de konuşma örgüsünden çokça uzaklaşmamış olacaktı. Mado'nun Amerikalı Asker'e İngilizce "Fransızca biliyor musun" sorusu, Ç2'de Türkçe'ye çevrilirken, Ç1, Ç3 ve Ç4'te İngilizce olarak aktarılmıştır. Yalnız Ç4'te olduğu gibi diğer son perdede olduğu gibi, bu son perdede de tutarlılık sergileyip, Fransızca olan oyunu hedef dile aktarmıştır. Doğal olarak Mado'nun "ben de sana bizim dilimizi öğretirim, Do you speak our language?" şeklinde konuşması, aynı şekilde Amerikalı Asker'in "İngilizce biliyor musun?, biraz...çok...deli gibi" ifadeleri, çevirmenin kendi çevirisinin estetikliğini ön plana çıkarmıştır. Ç2, Ç3 ve Ç4'ün hedef dili Türkçe olduğundan dolayı, ana karakterlerinin hepsinin repliklerinin Türkçe olması doğru olacağı gibi, yabancı uyuklu karakterlerin konuşmaları ve ana karakterlerin onların dilini konuşmaları esnasında kaynak metine uygun bir şekilde yabancı dilde konuşmalarını sağlamak, en azından konuşturmaya çalışmak sahneye ve oyunun özüne daha uygun olacaktır. İlk üçüncü perdemizde Ç1, Ç2 ve Ç3 söz konusu ifadeleri olduğu gibi hedef dile aktarmışlardır. Ancak, ikinci son perdede karakterlerin tüm söylediklerini olduğu gibi aktarmaları, diğer son perdeye uymamasıyla birlikte oyun sahnelenirken, birden kendi dillerinde konuşmaya başlamaları seyircilerin kafasında sorular oluşturacağı gibi, sahne-oyuncu-seyirci arasında da bir iletişim sıkıntısına yol açabilir.

Tablo 4: Amerikalı Asker, Madeleine ve Mado arasındaki bir diyalog.

KM	LE SOLDAT AMÉRICAN, à Mado : Des toutous? Ah yes, dogs, dogs ! MADELEINE : Ah! là! là! là! Il doit rester à lèche les murs! MADO : Oui, dogs, des toutous, des chiens! MADO: J'ai du chien ! LE SOLDAT AMÉRICAN : Du chien! s.336
Ç1	SOLDIER (to Mado) : Puppy dogs'tails! MADO: Ah yes! Chiens, toutous, dogs! MADELEINE : Oh dear, oh dear, oh dear! He must be resting at every tree! SOLDIER :That's what little boys are made of! MADO : You're a wolf ! SOLDIER : Theres a wolf around!s.109
Ç2	ASKER (Mado'ya) Yavru köpeklerin kuyrukları! MADO Ah evet! Chiens,toustous, köpekler! MADELEINE Oh canım, oh canım, oh canım! Her ağaçta dinleniyor olmalı! ASKER Ondan küçük oğlanlar yapılır! MADO Sen bir kurtsun ASKER Etrafta bir kurt var! s.140-141
Ç3	ASKER (Mado'ya) : Toutous mu? Haa,evet, kuçu kuçu! MADELEINE: Off Tanrım, Tanrım,Tanrım! Her ağacın altında dinleniyor olmalı! MADO: Evet evet, toutous, kuçu kuçu, köpek! MADO: Sen kuçu kuçusun! ASKER : Kuçu kuçu ! s.111-112
Ç4	AMERİKALI ER : (MADO'ya) Havhavlar? Ah, yes, dogs, dogs! MADELEINE : Cık, cık, cık, cık! Orada duvarları seyrediyordur kuşkusuz! MADO : Evet, dogs, havhavlar, köpekler! MADELEINE : Köpoğlusu bir albenim vardır benim! AMERİKALI ER : Köpoğlusu! S.141.142

Çözümlememizin son tablosunda, Amerikalı Asker ve Mado'nun konuşmaları arasında Madeleine'in konuşmaları dikkat çekmektedir. Kaynak metindeki, “dogs, des chiens, des toutous, lèche” kelimelerin hepsi köpekgilleri ilgilendiren söz dizimidir. Köpekgillere özgü dil, hedef dile ve uyumsuz tiyatroya uygun olması bakımından “Il doit rester à lèche les murs!” cümlesini, yine köpeğe özgü olan “he must be resting at every tree!” olarak çevirmiştir. Bu köpekle ilgili kelime diziminden yola çıkarak, Ç1'de çevirmen hedef kültürden bir çocuk şarkısından alıntı yaptığını fark ediyoruz: “What are little boys made of? Snips and snails, and puppy dogs' tails, That's what little boys are made of.” Hedef kültürdeki bu çocuk şarkısını çocuk dilinde köpek anlamına gelen “toutou”yu yavru köpeklerin kuyrukları anlamına gelen” puppy dogs' tails” olarak çevrilmiştir. Amerikalı Asker ile bu konuşma devam ettiğinden, Madeleine'in cümlesine anlam olarak uygun ve erkeklere gönderme yapan, aynı zamanda Mado'ya da cevap niteliği taşıyan “That's what little boys are made of.” cümlesini ekleyerek kendi kültürüne uygun bir çeviri işlemi gerçekleştirmiştir. Genel

olarak Ç1, tüm buradaki dil durumlarını “ puppy, dogs, rest at every tree, wolf” kelimelerini uyum içinde konuşma örgüsünde kullanarak hedef kültürün, uyarlamayı daha kolay anlamasını sağladığını söyleyebiliriz. Ancak Ç2, bunların hepsini kelimesi kelimesine çevirerek, bu sahnenin anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Ç3 ise, genel olarak İngilizce metinden çeviri yapmasına rağmen, diğer birçok yerde olduğu gibi burada da kaynak metnin orijinaline başvurduğunu saptayarak Ç1 ve Ç4’ e göre daha sade ve uyumlu bir çeviri yaptığını görüyoruz. Mado ve Amerikalı Askerin cilveleşmesinin kafiyeli ve bir o kadar uyumsuz kelimelerle devam ettiğini gözlemlemekteyiz. Ç4, diğer çözümlerinde olduğu gibi kaynak metne uygun olarak bir çeviri işlemi gerçekleştirmiştir. “Cinsel çekiciliği olmak” anlamına gelen “Avoir du chien” ifadesini, “kurnaz, işini bilen, düzenbaz, açık göz, uyanık kimse...” anlamlarına gelen “Köpoğlu” argo ekini getirerek, Ionesco tiyatrosundaki söylenmek için söylenen kafiyeli söz dizimlerine benzetilmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Tiyatro çevirisinin genel özellikleri çerçevesinde ve bu alanda söz sahibi uzmanların düşüncelerinden yola çıkarak uyumsuz tiyatronun öncülerinden Eugène Ionesco’nun, *Amédée Ya Da Ondan Nasıl Kurtulmalı* oyunun iki farklı son perdesini incelemeye çalıştık. Çözümleme örneklerinden yola çıkarak Ç4, hedef dilde ve kültürde hem tiyatro metni çevirisi, hem de sahnelenebilecek bir oyun çevirisi açısından en uygun çeviri olduğu incelemelerimiz neticesinde ortaya çıkmıştır. Ayrıca, söz konusu çevirmen çevirdiği eserin başında, Ionesco tiyatrosu ve oyun hakkında bilgiler vermektedir. Çevirdiği oyunun yazarının edebi düşüncesine hakim olan bir çevirmenin söz konusu olduğunu görmekteyiz. Doğal olarak bu tür bir çeviride, yazarın edebi ve felsefi düşüncesini, sahneyle, oyuncularla ve seyircilerle buluşturup iletişimlerini sağlaması zor olmayacaktır. Ç1’de, edebi kaygıyı ve sahnelenebilme durumlarını çeviri işlemlerine yansıtmaya çalışmış olup, genel olarak hedef dile ve kültüre uygun bir çeviri yapmıştır. Ç2 ve Ç3 ise, çevrilmiş eserin çevirileri olduğu için, Ç4 ve Ç1’e göre kaynak metinden biraz daha uzaklaşmasının yanı sıra sahnelenecek bir çeviri kaygısı, çeviri işlemlerinde çokça sezilmemektedir. Ç3, Ç2’ye göre kaynak metnine uygun çeviri işlemlerini yaptığını, hedef dilin ve kültürün özelliklerini vermeye çalıştığını söyleyebiliriz. Ç2, kaynak metnine aşırı derece bağlı kalması sonucu sadece tiyatro metni çevirisi yaptığını ileri sürebiliriz. Sahnelenmesinin daha kolay olması için farklı bir son yazar Ionesco’nun bu düşüncesi, hatta bu kaygısı, bize, tiyatro oyununun sıradan

bir metinden çok sahnelenmesinin önemli olduğunu bir kez daha hatırlatır. Dolayısıyla yazılı bir oyun çevirisinden çok sahnelenebilecek bir oyun çevirisi esastır. İkinci planda kalan tiyatro çevirisi incelemeleri ve eleştirileri arttıkça, bu alanda çalışan çevirmenlere katkı sağlayacağı gibi oyunların edebi ve sahnelenme özelliği açısından daha az kayıplar olmasına yardımcı olacaktır. Belki ileride, bu kayıpları ortadan kaldırmak için yeni bir tiyatro çevirisi kuramı veya stratejilerine ihtiyaç duyulacaktır. Ama gerçek şu ki, çalışmamız sonucunda tiyatro çevirilerinde edebi kayıplar yaşamadan sahnelenebilir şekilde çevrilmesi, çeviri işleminde dikkat edilmesi gereken en önemli husus olduğunu anlamış bulunmaktayız.

KAYNAKLAR

- Aksoy, N. B. 2002. *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Artaud, A. 1964. *Le Théâtre et son double*,.Paris: Gallimard.
- Bensimon, P. 1999. *Traduire le dialogue, Traduire les textes de théâtre*. France: Presses De La Sorbonne Nouvelle.
- Déprats, J. M. 2002. *Shakespeare - Tragédies I*. Paris: Gallimard.
- Göktürk, A. 1986. *Çeviri: Dillerin Dili*. İstanbul: Çağdaş.
- Hubert, M. C. 1990. *Eugène Ionesco*. France: Seuil.
- Ionesco, E. 1966. *Notes et contre-notes*. Paris: Gallimard.
- Ionesco, E. 1991. *Théâtre Complet*. Paris: Gallimard.
- Ionesco, E. 1996. *Amédée Ya Da Ondan Nasıl Kurtulmalı* (çev: Hasan Anamur). İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Kıran, M., ve Uzundemir. Ö. 1995. *Amédée Ya Da Ondan Nasıl Kurtulmalı*. In Absürd Tiyatro. Ankara: İmge Kitabevi.
- Mirza, G. 1991. *Amédée Ya da Nasıl Başından Atarsın Onu*. İstanbul: Düzlem Yayınları.
- Pavis, P. 1999. *Sahneleme-Kültürler Kavşağında Tiyatro* (çev: Sibel Kamber). Ankara: Dost Kitabevi.
- Pavis, P. 2009. *Dictionnaire du Théâtre*. Paris: Armand Colin.
- Seleskovitch, D., and Lederer, M. 2001. *Interpreter pour traduire*. Paris: Didier Erudition.

Watson, D. 1965. *Amédée Or How To Get Rid Of It*. In Absurd Drama. England: Penguins Books.

Başvuru: 30.01.2015

Yayına Kabul: 06.07.2015